

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY.

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień.

przez
DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

N^{ER} 56.

WARSZAWA.

NIEDZIELA. — d. $\frac{5}{17}$ Lipca 1853 roku.

OBWIESZCZENIA URZĘDOWE.

W IMIENIU NAJJAŚNIEJSZEGO

MIKOŁAJA PIERWSZEGO,

Cesarza Wszech Rosji, Króla Polskiego.

i. t. d., i. t. d., i. t. d.

Rada Administracyjna Królestwa.

Zważywszy, że mosty na rzece Bobrzy w dobrach Sztabin zbudowane, kwalifikują się w myśl postanowienia Namiestnika Królewskiego, do poboru opłaty mostowego; na przełożenie Zarządu XIIIgo Okręgu Komunikacji, postanowiła i stanowi:

Art. 1. Do poboru opłaty z wszystkich razem mostów w dobrach Sztabin na rzece Bobrzy zbudowanych, ma być nadana na rzecz właściciela taryfa klasy IV.

Art. 2. Wykonanie niniejszego Postanowienia Zarządowi XIIIgo Okręgu Komunikacji poleca.

Działo się w Warszawie, dnia 12 (24) Maja 1853 roku.

Namiestnik, Jenerał-Feldmarszałek,

(podpisano) Książę Warszawski.

Sekretarz Stanu, Rzeczywisty Radca Stanu (podp.) T. Le Brun.

O LASACH

BIAŁEJ RUSI.

(Dalszy ciąg).

Nadto ile to mieszkańcy miast i wsiów tamecznych potrzebują drzewa? W przecięciu obliczony wydatek roczny dla całej gubernji wynosi masę następującą:

budulcu wielkiego i średniego sztuk	771,783
— małego — sztuk	3,980,700
drzewa opałowego w szczapach i krągłakach sążni sześciennych	319,571
chróstu — — —	9,118.

Łatwo z tego wnieść można, jak prędko tworzą się w tych lasach halizny i wydmy piaszczyste.

Do budowy domów i statków wodnych używa się sosna i świerk, na opał zaś, oprócz tych gatunków, brzoza, olsza i osika. Z dębu, klonu, jesionu, lipy, brzozy i olszy, wyrabiają się narzędzia rolnicze i sprzę-

ty gospodarskie, jako to: telegi, sanie, koła, duhy, sochy, brony, beczki, wiadra i inne naczynia. Do stolarskich wyrobów używa się sosna, dąb, jesion, wiąz, olsza i brzoza.

Nadto z lasów prywatnych przysposabiają się na spław kłody i belki sosnowe, oraz maszty i krokwie, hołoble brzozowe, piasty, obwody i klepki dębowe, łuby i lyko lipowe, tudzież rozmaitego rodzaju rogoże.

Z lasów rządowych sprzedaż drzewa jest wzbronioną i tylko leżaninę, oraz usychający staro drzew od 1835 sprzedawać dozwolono.

Główne rzeki spławne są: Dniepr, który płynie przez powiaty Orszański, Kopyski, Mohilewski, Bychowski i Rohaczewski; Dźwina zachodnia oblewa powiat Sienniński; Soż przepływa powiaty Bychowski, Rohaczewski, Bielicki, Klimowicki i wpada do Dniepru. Druć oblewa powiaty: Kopyski, Mohilewski, Bychowski, Rohaczewski, Czerykowski i wpada do Dniepru. Łuczosa przepływa powiat Sienniński i zlewa się z Dźwiną.

Do mniej ważnych rzek, które są przyłpami wymienionych, należą: Proń, Socha, Biesied, Pokac, Czeczora, Lipa, Ipuć, wpadają do Soży; Orka, Łachwa, Dobosna i Bystra do Dniepru; Greza do Druci.

Z tych wszystkich przepływają przez lasy rządowe tylko: Dniepr, Soż i Druć, tudzież Greza, Łachwa, Wacza i Bystra, reszta zaś ułatwia spław drzewa z lasów prywatnych.

Do większych jezior należą: Horodeckie, Teleszewskie, Czarne, Prudnieńskie, Stolkowskie i Łożnickie w powiecie Czerykowskim; Borowe w Siennińskim; Malinickie, Trunicha, Kryś i Siewrukowskie w Rohaczewskim.

Ważniejszy spław drzewa bywa w powiecie Bychowskim z lasu rządowego Propozzka i innych, tudzież w Rohaczewskim i Czerykowskim.

Oprócz wyżej wspomnianych wyrobów leśnych, wyrabia się także w lasach tutejszych smoła, terpentyna, dziegiec, potaż i węgiel. Smoły dobywa się rocznie do 80,000 pudów, dziegciu 120,000, terpentyny 450 i potażu 2000; tudzież węgla kulów czyli worów 15,000. W miasteczku Tołoczynie, wyrabiają się z kory brzozowej misternie wyrzynane tabakierki, pudełka, puszki do tytoniu i inne podobne drobiazgi. Wszystkie te produkta leśne wraz z przedziwem konopnym i lnianem, tudzież płótnem rozmaitej tkaniny i parusią czyli rawańdukiem, oraz szkłem spławiają się najwięcej Dnieprem do Odessy i Kremeńczuka.

Z prywatnych lasów gubernji Mohilewskiej pod względem wzorowego urządzenia i rządowego gospodarstwa celują przed innymi lasy Ho-

melskie (a) należące do JO. Księcia Namiestnika J. C. K. MOŚCI w Królestwie Polskiem.

Dobra i lasy Homelskie położone są między 51° 45' i 52° 30' szerokości północnej, a 48° 15' i 49° 30' długości wschodniej. Przestrzeń leśna wynosi 67,194 desiatin.

Miejscowość ich jest równa, przeplatana nizinami, gdzie nigdzie lekko wzgórzysta.

Grunt jest napływowy: na równinach piasek z warstwą czarnoziem, miejscami z gliną zmieszany; na nizinach czarnoziem, spodem piasek; rzadko gdzie w małej warstwie torf nieukwaszony. Tu i owdzie warstwy gliny i ruda żelazna darniowa.

Klimat dóbr Homel, tak jak całej gubernji, umiarkowany, hodowaniu lasów i drzew owocowych dość sprzyjający. Częste bagna i obszerne lasy na zmianę temperatury wpływ wywierają. Średnia temperatura m. Homla wynosi +5,5° R.

W lasach Homelskich rosną te same gatunki drzew, jakie w innych lasach, tak rządowych jak i prywatnych tej gubernji widzieć można, panujący rodzaj jest sosna.

Odbyt drzewa na handel z lasów Homelskich jest łatwy; po granicy bowiem tych dóbr płynie Dniepr, oraz przeryniają je rzeki spławne *Ipuć* i *Soż* z przyłypami *Uza*, *Choropuć*, *Uć*, *Tierucha* i kilku innemi.

Znaczniejsze bagna są: *Kaimiańskie*, *Kolpińskie* i *Chomińskie*.

Oprócz wydatku na gruntowe potrzeby, wynoszące rocznie drzewa opałowego sążni sześćdziesiąt 41,020 i budulec 2,570 sążni od r. 1835 odbyt drzewa towarowego, w zastosowaniu się do planu gospodarczego, był bardzo ograniczony. Obecnie zaś kiedy w ciągu lat 18 przekonano się o błogich skutkach urządzenia tych lasów, gdy podłodowały się młode drzewa i w ogólności drzewostan doszedł do większej twardości i rabności zaczęto myśleć o sprzedaży drzewa w większej masie i większym, oraz pewniejszym dochodem.

Do ważniejszych lasów rządowych w gubernji Mohilewskiej odnieść należy: *Bychowskie*, *Chimickie*, *Byczańskie*, *Ozierańskie*, *Lubianińskie*, *Kaszczewskie*, *Horyhoreckie*, *Dudakowickie* i *Babinowickie*, z których na sprzedaż są wystawione, jakśmy wyżej nadmienili, tylko staro-drzewy i leżanina. Wszelkie inne drzewo z pnia z wielką oszczędnością na budowie i inne potrzeby gospodarskie wydaje się i tylko li w takim razie, kiedy je leżaniną zastąpić nie można.

Ze zwierząt łownych gubernji Mohilewskiej znajdują się łoś, sarna, dzik, borsuk, zając i wiewiórka. Z drapieżnych: niedźwiedź i zbiek przechodnie; wilki, lisy i kuny miejscowe.

Najwięcej jest zwierzyny w lasach Homelskich i Horyhoreckich.

Z ptactwa wldzieć się dają: głuszec, cietrzew, jarząbek, kuropatwa, kaczka dzika, bekas i inne. Z drapieżnych: sępy, orły, krogulce i sowy.

(a) Homel miasto nad rzeką Sóżą w pięknym położeniu, pamiętne wywołanym tu r. 1648 buntem przez Namiestników Chmielnickiego hetmana kozaków, przeciw królowi Janowi Kazimierzowi. Od r. 1852 stało się głównym miastem powiatu Bielickiego. Są w niem dwa piękne pałace z wspaniałym ogrodem i oranżerją. Dobra Homelskie, podług pomiaru jenerałnego, za panowania Cesarzowej Katarzyny II dokonanego, zawierają około 209,667 desiatin. W tej przestrzeni pomiarem w r. 1835 dokonany, znaleziono ziemi uprawnej około 101,973 desiatin i nieużytków 40,500 des., reszta zaś pod lasem zostawała. W tymże roku w tych dobrach, w 13 folwarkach i 77 wsiach było 6065 dymów; ludność zaś podług ostatniej rewizji wynosiła płci męskiej 19,329 i żeńskiej 19,560 czyli razem 38,889 głów.

Z owadów lasom szkodliwych pojawiają się niekiedy, choć nie w wielkiej ilości: prządka sosnowiec (phalaena bombyx pini), sówka sosnowiec (ph. noctua pinastri), miernica sosnowiec (ph. geometra pinoria), zmierzchnica żałobnik (sphinx pinastri), szerszeń sosnowiec (tentredo pini), kornik drukarz (bostrychus typographus), kornik świerkowy (b. chalcographus) i inne.

II.

O LASACH GUBERNJI PSKOWSKIEJ.

Psków, gród słowiański w początku wieku X przez słowian Krzywiczów założony, przez sześć prawie wieków był stolicą Rzeczypospolitej Pskowskiej, która się rządziła własnymi ulubionymi prawami. Podobnie jak i sprzymierzona z tym narodem Litwa, Psków często był napaśtowany od Krzyżaków czyli zakonu Inflanckiego, a nawet przez zdradę obywatela i urzędnika Twerdity, r. 1233 acz na krótko był zdobyty. Najwięcej podniósł znaczenie Pskowa Dowmont, krewny Mendoga W. Ks. Litewskiego, który po śmierci tego monarchy, unikając przesładowania syna jego Wojsiłka, wydal się ze swej ojczyzny i przybywszy r. 1266 do Pskowa, znalazł pomiędzy tym narodem taką gościnność i tak wielkie zaufanie, że jednomyślnie wybrany został na księcia Pskowskiego. Umiał Dowmont cenić zaufanie Pskowian i wciągu rządów swych przez lat 33, będąc dobrym, sprawiedliwym i walecznym, stał się ulubieńcem swego narodu, godnym szacunku obcych i postrachem dla nieprzyjaciół. Dla większego bezpieczeństwa od napadu Krzyżaków, on opasał swą stolicę nowym murem, który aż do XVI wieku zwał się murem Dowmonta (a). Ta dzielność jego utrzymała przymierze z Litwą i była podstawą niejakić jego lenności, na mocy której monarchowie Litewscy długo uważani byli za opiekunów Pskowa. Dowodzą to imiona Dawida Ks. Lit., znanego w dziejach zakonu niemieckiego pod imieniem *kasztelana Gordańskiego* i ich pogromcy, oraz Olgerda, który wezwany r. 1342 przez Pskowian na pomoc przeciw zakonowi, ze swą drużyną z Litwinów i Witebszczan złożoną, oraz bratem Kiejstutem i synem Andrzejem przybywszy do Pskowa, nieprzyjaciół odpędził i nie mogąc sam tu pozostać, syna swego na żądanie narodu, księciem Pskowskim ustanowił.

(Dalszy ciąg nastąpi).

WYCHÓW, PIELEGNOWANIE i CHODZENIE OKOŁO ZWIERZĄT DOMOWYCH.

A. Ogólne uwagi nad wychowem i utrzymywaniem zwierząt domowych.

Stosowne obchodzenie się z wychowem zwierząt domowych, stanowi niezawodnie bardzo ważną gałąź gospodarstwa wiejskiego, ponieważ niepodobnem jest u nas, aby gospodarstwo bez nich prowadzić można. Zwierzęta domowe przynoszą rolnikowi korzyść przez swoją siłę używaną do pracy, przez spieniężanie onych przy sprzedaży, przez przychówek i mierzwę, którą wydają ze siebie; w zwierzętach domowych ma więc rolnik najpierwszy i najważniejszy środek do osiągnięcia korzyści. Jest więc rzeczą rolnika, aby przez roztropny dobór inwentarza i przez stosowne się z nim obchodzenie, przyczynił sobie jak najwięcej docho-

(a) Dowmont na chrzcie sw. Pskowie, otrzymał imię Tymoteusza. Umarł d. 20 maja 1299 r., zwłoki jego złożone były w cerkwi katedralnej św. Trójcy.

du. Prawdą znów jest niewątpliwą, że dobra rasa zwierząt, niechby one były droższe i niechby utrzymanie ich kosztowało więcej nakładu i zabiegów, zawsze przynosi większe pożytki jak rasa podlejsza.

Rolnik powinien zatem zwrócić swą staranność i bacność na poprawienie i ulepszenie swego inwentarza, co nietylko przez odpowiednie parzenie (łącznie), ale i przez inne środki osiągnąć może, choć nie od razu, to z wolna, a to mu zawsze łatwiej i korzystniej wypadnie, jak gdyby miał od razu całkiem nowy sprawić sobie inwentarz. Z resztą najlepszy jest inwentarz własnego dochówki. Byłoby zaś niekorzystnie zakupić nowy, poprawny gatunek bydła, nie mając stosownej dla niego paszy, lub nie umiejąc obchodzić się z niem, jakby wypadło. Wiadomą jest rzeczą, że zwierzęta domowe odziedziczają jedne po drugich kształt i własności przyrodzenia: jest przeto rolnikowi podobnem, właśnie takich dochować się zwierząt, jakie stosownie do danych mu okoliczności najwięcej przynieść mogą pożytku i odpowiedzieć jego wymaganiom.

Gdy zaś posiada już gatunek z dobrego zawodu, tedy i ten może jeszcze bardziej ulepszyć, dobierając do parzenia najlepsze i najpiękniejsze sztuki. Postępowanie to nazywają: polepszaniem własnego plemienia, albo własnej ebory lub stadniny.

Rolnik może też poprawić swoją rasę tym sposobem, że nabędzie sobie lepszą sztukę rasową do chowu. Postępowanie czyli poprawianie takie, zowie się krzyżowaniem. W tym razie atoli należy parzenie powtarzać przez kilka pokoleń, inaczéj wnetby znów przeplemieniło się na stare.

Dobierając sobie do chowu z obcego inwentarza, trzeba być nader baczny i ostrożny, i przekonać się wprzód, czyli też nabyć się mający inwentarz posiada takie przymioty i własności, dla których warto go nabyć dla poprawy swojego. Przekonanie to polegać tu tylko może na wywiedzeniu się o tén u ludzi znających się. Zły dobór pogorszyé zdolny cały inwentarz, którego potém długo znów naprawić nie można.

Rząd Pruski przyszedł w pomoc rolnikowi przy polepszaniu koni przez swoje w rozmaitych miejscach pozakładane stadniny ogierów. Co do klaczy toć te kaźden rolnik sam sobie z pomiędzy swoich do poprawienia swych koni wybrać może.

Lecz i najstosowniejsze parzenie nie wyda pomyślnego skutku, jeżeli mu rolnik nie przyjdzie w pomoc odpowiedniem pielęgnowaniem i obchodzeniem się z młodym przychówkiem, jako i z jego rodzicami. Odpowiednie zaś obchodzenie się z takimi zwierzętami polega przecieź na następujących warunkach:

1. Na dostatecznej zdrowej paszy i starannem pielęgnowaniu zwierząt płci męskiej czyli samców, szczególnieź w czasie ich płciowój działalności, t. j. podczas stanowienia się. Dobre i tęgie ogiery doznają popospolicie jak najlepszego z niemi obchodzenia się, lecz na stadniki nigdy nie zwraca się téjże uwagi, a mianowicie na stadniki gminne, jeżeli gdzie są trzymane. Zwierzęta te oddają najczęściej pod opiekę ludziom lekkomyślnym i nieznającym się na chowie, lub też zostawują je bez najmniejszego dozoru. Liczba ich jest popospolicie za mała do stosunku liczby krów, które poganiać mają, a prócz tego pasają je zwykle razem z krowami. Poprawienie i ulepszenie więc bydła pod takimi okolicznościami, oczywiście, że małe tylko może robić postępy.

2. Na dostatecznej, zdrowej a strawnój paszy; na łagodnem obchodzeniu się w ogóle, a szczególnieź podczas pracy, od której klacze i inne

samice, gdy są zapłodzone, właściwie całkiem powinny być uwolnione, mianowicie zaś pod koniec noszenia płodu. Jeżeli na to rolnik zważać nie będzie; tedy jego krowy lub klacze nie wydadzą mu poprawnego przychowku, ale niekiedy goršzy nawet jeszcze, z jakiego pochodzą same. Brutalne obchodzenie się z matkami, staje się najczęściej przyczyną straty młodego.

3. Na troskliwem i akuratem oglądaniu i pielęgnowaniu młodego zwierzęcia. Doświadczenie bowiem uczy, że często piękne i młode zwierzątko zmarnieje przez złe pielęgnowanie i niedozór.

4. Na niezawczesnem zaprzęganu i ochranianiu w pracy młodych zwierząt pociągowych. Zawczesne bowiem zaprzęganie i męczenie pracą młodego konia lub wołu, nie mniej jest szkodliwe, jak zła pasza, niedozór i brak starania.

5. Na szczególnieź starannem wychowaniu tych zwierząt, które późnieź do polepszenia przeznaczyć zamierzamy; bo im lepszy wychówek, tén lepszy też przychówek.

6. Rząd i towarzystwa agronomiczne mogą się skutecznie przyczynić do polepszenia zwierząt domowych i mogą obudzić chęć w mieszkańcach włościańskich do wychowu lepszych zwierząt, jeżeli przy wyścigach konnych i wystawach zwierząt wyznaczą nagrody:

- 1) za najchybciejszego i najbieglejszego konia;
- 2) za najmocniejszego wołu lub konia;
- 3) za najlepiej utuczone bydło;
- 4) za najlepszą dójkę;
- 5) za najwełnistszą owcę, z najpiękniejszą wełną;
- 6) za najlepsze bydło do chowu.

Chęć poprawienia i polepszenia zwierząt domowych obudziłyby oraz zakłady lub towarzystwa, któreby rolnikowi wiejskiemu wynagradzały wszelką szkodę poniesioną przez różne przypadki na wychowie zwierząt.

7. Chów zwierząt domowych nie zawisł na tén jedynie, aby przy dobrej paszy i troskliwości były tylko zdrowe; lecz mają one wydatek i nakład na paszę i pielęgnowanie wynagrodzić pracą, sprzedażą i przychowkiem. Do osiągnięcia tego celu potrzeba znać rolnikowi nietylko potrzebę paszy dla kaźdego zwierzęcia z osobna, ale powinien oraz znać wartość kaźdej paszy, by mógł, gdy mu jéj przybraknie w którym gatunku, wynagrodzić ją innym gatunkiem.

(Dalszy ciąg nastąpi).

ZACHOWANIE FUTER OD ZEPSUCIA.

Nigdy podobno więcej futer nie kupowano, ani się w nie zaopatrywano, jak dawnieź przodkowie nasi i że drogie futra przechodziły w spadku dzieciom i wnukom, razem z pasami, kontuszami, żupanami, różném srebrem stołowém i całym majątkiem, a nie znano proszków Perskich, Goślichomskich, ani kuśmierzom do przechowywania dawano. Znano dwa sposoby najprostsze przechowywania futer:

1) Składano futra porządnie, obwijano w płótno lub prześcieradło, kładziono pod materace na których spiano i najlepiej przechowywały się bo exhalacja z ciała ludzkiego, najlepiej broni od mulów, dla tego nigdy w łózkach mólów nie widzimy; chociaż w szafach i komodach suknie psuły.

2) Do kufców w które futra kładą się poobwijane, włożyć kil-

